

Nagy bajban van a Nyugat pénze

Bevezetés

A széles körű munkamegosztáson alapuló emberi társadalmak hatékony működtetésének elengedhetetlen eszköze a jól működő pénzrendszer. A 2008–2009-es nemzetközi pénzügyi válság végérvényesen rámutatott, hogy a magát Nyugatnak nevező, és az ott élőknek világviszonylatban a legmagasabb napi létmódot biztosító térségben komoly problémák fedezhetők fel ennek a létfontosságú eszköznek a működtetésével, ami azzal a veszéllyel járhat, hogy az érintett társadalmak dezorganizálását is magával hozza. A pénzközvetítő rendszerben (bankok) erősen a kriminalisztika tárgykörébe utalható, ámde máig részleteiben fel nem tárt események szerint súlyos veszteségek keletkeztek. Ezeknek az egész társadalmat veszélyeztető jellege miatt a bankok az államokhoz fordultak segítségért. Az államok saját adósságaikat növelve végrehajtották a mentesítést (konszolidációt), de ennek terheit az állampolgáraikra (adófizetők) terhelték, miközben a bankok éppen az államoknak nyújtott új hitelek révén újabb biztos profitokhoz jutottak. Nem lesz haszontalan tehát áttekinteni, hogy a hosszú évszázadokig tartó és nemzetközi méretekben is működőképes pénzrendszerek kialakulásától miként jutottak el a Nyugat társadalmi pénzrendszerei krónikus működési zavaraiig.

Pénz és az államhatalom

A modern értelemben vett pénz és az államalakulatok keletkezése kéz a kézben járt. A korábban lebonyolított cserénél használt eseti csereeszközöket még nem nevezhetjük pénzeknek, hiszen nem fogadták el azokat széles körben (általánosan). Ezek időszakonként és területenként is nagy változatosságot mutattak. A pénz megjelenését a nemesfémek jelentették, ami időben egybeesett az államalakulatok megjelenésével és a pénzforgalmi szabályok megjelenésével is. Mindezek a körülmények elengedhetetlenül szükségesek voltak a széles körű elfogadottsághoz. A hatalom (állam) azonnal rá is telepedett a pénzre, több szempontból is. Mindenekelőtt szigorú szabályokhoz kötötte, hogy kik lehetnek a potenciális pénzárutermelők (arany- és ezüstbányák művelői), és milyen módon forgalmazhatják termékeiket. Az államnak minden esetben meghatározott áron elővételi joga volt az anyagokra. Kijelölték a hivatalos pénzárutermelőket is (pénzverdek). A tiszta fém ára és a kiveret érmék névértéke között komoly haszon keletkezett, aminek nagyobb része az állam bevétele volt (regálé). A pénzforgalmat a gyakorlatban intézők (bankok) is hamar felfedezték a pénzben rejlő káprázatos haszonszerzési lehetőségeket. Rájöttek, hogy a náluk deponált aranyért (betétek és letétek) kiállított átvételi bizonylatok önálló életet élnek, mintegy helyettesítik a pénzt. Hitelbe nem feltétlenül szükséges magát

a pénzt (aranyat) adni, elég volt a helyettesítő papír (bankjegy) is. A nagyon vonzó üzletre ezért mohón rávetették magukat a bankok, és sokszor kiderült, hogy az aranyra váltás nem működött, a bankjegytulajdonos hoppon maradt, mert a korábban letett aranyát nem kapta vissza, a bank ugyanis túl sok papírt (bankjegy) bocsátott ki, és ha azokat sokan akarták visszaváltani, már nem volt arany a széfben. Az ilyen zavarok komoly gazdasági károkat és láncreakcióként terjedő csődöket okoztak. Eljött az ideje az állam (többnyire királyok) újabb szabályozó beavatkozásának. Kiemeltek – noha szinte mindig érdekvezérelt módon – egyetlen intézetet, és ezt kizárólagos jelleggel feljogosították bankjegyek kibocsátására. Ez lett a jegybank. A bankok Mekkájában, a korabeli Angliában ez úgy történt, hogy a király a bankjegykibocsátás jogáért cserébe azt kérte, hogy a kedvezményezett bank (későbbiekben a Bank of England) teljes nemesfémkészletét az udvar részére kölcsönözze. Erre azért volt szükség, hogy a franciák által tönkrement hajóhadat újra lehessen építeni. Cserébe kapta a kizárólagos bankjegykibocsátási jogot, és az állam számláját is ez az intézet vezethette, valamint az állam hiteleit is intézhette. Mindez akkor történt (1694), amikor Angliában már megvívták a véres polgárháborút, és ötven év köztársasági államforma után visszatértek a monarchiára, noha nem annak abszolút formájára, hanem az alkotmányosra. Lényegében máig tartó üzlet kötöttet az uralkodóház és a pénztőke között, mintegy békés munkamegosztás. Ekkortájt Angliát minden szempontból már tőkealapon működő országnak lehetett tekinteni. (A földművelőket is elzavarták földjeikről és városi napszámosokká tették őket.) Ezt a kort már a mai terminológiával is kapitalizmusnak nevezzük. Az uralkodó (és a parlament) működteti az államot, és a pénztőke (magánjegybank) rendelkezésére bocsátja a hódításokhoz (gyarmatok szerzése) szükséges erőforrásokat, főként a hadsereget és a flottát, cserébe bőséggel ellátják a monarchikus külsőségek működtetéséhez szükséges javakkal. A parlamentben a konkurens csoportok pártokba rendeződtek, hol „őfelsége kormányát”, hol pedig „ellenzékét” adták, békés egymás mellett élésben. A nemesfémek ebben a korban egyben a világnak is a pénzei voltak, de a fontra szóló papírokat (váltók és bankjegyek) is széles körben elfogadták. A pénzhelyettesítők tehát nemcsak belföldön, hanem külföldön is forogtak a kereskedelmi üzletekben.

Az angol központi bank alapítását csak a svéd előzte meg, majd követte a francia (1804), az osztrák (1816) és a német (1871). Ha valamelyik országból túl sok pénzhelyettesítő érkezett egy másikba, annak ára (árfolyama) leesett, és érdekesebb volt a kibocsátó ország jegybankjában visszaváltani aranyra. Megindult az arany nemzeti pénznemek közti mozgása. A jegybank, ahonnét aranykiáramlás történt, észbe kapott és intézkedett, például kamatokat emelt, hogy vonzza a külföldiek pénzét, és ezzel visszabilentse az aranykészleteit a helyükre (kiviteli és behozatali aranypontok). A történelmi 19. századra az akkor fejlettnek számító Nyugaton minden országban általánossá vált az arany mint valóságos pénz és mint nemzetközi pénz, Angliától Franciaországon és Németországon keresztül a k. u. k.-t és a korabeli Oroszországot sem kihagyva. Oroszországot az 1853–1856 közötti orosz–török háborúval „gyűrték be” a rendszerbe, azzal, hogy az oroszok „szövetségesei” (Anglia, Franciaország) a háborúban az oroszok ellensége, a törökök oldalán harcolt.

Birodalmi vetélkedések és az arany alkonya

A nemzetközivé nőtt angol pénzbirodalomnak a 19. században lett konkurense Napóleon Franciaországa azzal, hogy megalakult a francia jegybank (1804). Napóleon után a század második felére újabb komoly versenytárs akadt, a feljövő Németország. A folyamatot az évszázadok óta katonai fegyelemben tartott Poroszország irányította. 1866-ban kiszorították az osztrákokat a német egyesülésből. (Az osztrák jegybankot még ennél korábban, 1816-ban a nagyon kivéreztetett Ausztria, azaz a Habsburgok „megsegítésére” a Rothschildok gründolták, tehát soha nem volt teljesen önálló és független.) 1871-ben Sedannál a feljövő poroszok tönkreverték III. Napóleon Franciaországát, és létrehozták a 2. német birodalmat, császárral az élén. Tekintve, hogy III. Napóleon Franciaországa pénzügyileg nem volt független a brit pénzbirodalomtól, ez minden eddiginél komolyabb kihívás volt.

A folyamat kísértetiesen hasonlított a 19. század eleji helyzetre és a napóleoni francia ellenbirodalom tündöklésére. Napóleon is saját központi bankot hozott létre, saját pénzzel, és ezt tette az egyesülő (1871) Németország is. A teendő is ugyanaz volt: fel kellett készülni a gyarapodó ellenbirodalom megsemmisítésére. Németországgal ugyanazok álltak szemben, mint annak idején Napóleonnal, azzal a különbséggel, hogy Franciaország szövetségest cserélt, a másik oldalra (főbirodalom) sorolódott be (Anglia, Franciaország, Oroszország). A délnémet területek ugyanis Napóleon oldalán harcoltak (Baden, Württemberg, Bajorország). Bajorország például büntetésként azt kapta, hogy 1816-ban a Szent Szövetség Salzburgot Ausztriához csatolta. Az angol pénzbirodalom az esetleges európai vereséggel is számolt (nem éppen alaptalanul), ezért közvetlenül az I. világháború kitörése előtt (1913) létrehozta tartalék főhadiszállását is, és megalapították, ugyancsak magánbankként, a máig így működő amerikai központi bankrendszert (Federal Reserve System).

Talán csak a hamis moralizálóknak ad munkát, hogy az I. világháború kitörése kinek a lelkén szárad. Ők a bűnöst végérvényesen a központi hatalmakban látják. Tény azonban, hogy hadseregét először a korábbi szövetségeseit (Szent Szövetség) elhagyó cári Oroszország mozgósította, amikor a Monarchia egy kis helyi háborút viselt Szerbia ellen, olyant, amilyen a korábbi öt évben kettő is volt a Balkánon, mégsem lett belőlük világháború. A háború kitörése egy csapásra szüntette meg az arany nemzetközi áramlását Európában (az ún. aranystandardot) és a bankjegyek belföldi kötelező aranyra váltását is. Az I. világháború nemcsak az arany tündöklésének vetett véget, de egyben gigantikus nemzetközi pénzügyi projekt is volt. Eddig nem dőlt el, hogy a háború kirottantása volt-e a pénz projektje, vagy éppen a háború adott alkalmat további pénzbirodalmi hódításhoz. A háború előtt a feljövőben levő Egyesült Államok ugyanis jelentős adósságvolument épített fel az európai főhatalmak országaiban (Anglia, Franciaország), de a háború fordított pénzügyi egyenleggel végződött, mindenki az USA-nak tartozott hatalmas összegekkel. Az USA a háborúba ugyanis csak 1917-ben lépett be hadviselőként saját költségén, amikor az orosz fél kilépése miatt reális esély volt az ellenbirodalom győzelmének (a központi hatalmakénak, gyakorlatilag Németországnak). A fegyvereket, hadianyagokat és rengeteg élelmiszert ugyanis árúként, fizetés ellenében, illetve hitelbe adták el a nyugati hábo-

rús feleknek, akik alaposan eladósodtak emiatt. Ráadásul Oroszország is megtagadta a háború alatt felvett adósságai törlesztését Angliának és Franciaországnak. A háború végére tehát az amerikai dollár messze túlnőtte az angol fontot mint világpénzt, az angoloknak be kellett érniük a másodhegedűs szerepkörrel. A pénzügyi birodalom első számú központja egyértelműen áthelyeződött az USA-ba, élén az ugyancsak magánbank Feddel. (A fontzóna a brit gyarmatokon még sokáig, a 20. század hetvenes éveiiig fennmaradt.)

A féktelen gyűlölet pénzügyekben sem jó tanácsadó

A talpra állás nagyon nehezen indult Európában, és nem is lett volna lehetséges újabb hatalmas amerikai kölcsönök nélkül. A kölcsönök és a befektetések vastag csövön érkeztek Amerikából. A kilátástalan helyzetbe került Németországban olcsó volt minden, beleértve az ipar patinás, a maga korában élenjáró színvonalú cégeit (autógyártás, vegyipar, elektronikai ipar, acélgyártás). Az 1918-tól a császárságot váltó weimari köztársaság tálcán hozta a kedvező politikai klímát is. Az amerikaiak dúskáltak az új befektetésekben. 1928-ban hozzájuk került az akkori német autógyártás fellegvára, az Opel művek is. A háború után a békefeltételeket diktáló franciák azonban hatalmas nyomás alatt tartották Németországot a teljesíthetetlen hadisarcok miatt. (A legutolsó I. világháborús hadisarcot néhány éve fizette ki Németország.) A franciák féktelen dühükben önkényesen megszállták még a Ruhr-vidéket is, ami ott mozdítható volt, azt vitték. Németországból hosszú ideig az amerikaiak a rossz pénzügyi helyzet miatt nem tudták jól jövedelmező új szerzeményeik profitját kivinni. Az 1929-es nagy gazdasági válság után döntő lépésre szánták el magukat, mivel az állapot tovább romlott. A weimari köztársaság egyáltalán nem volt ura a helyzetnek, kormányok és kancellárok pár havonta váltották egymást. Az amerikaiak félrenéztek, amikor Hitler rohamosan erősödött, és végül 1933-ban hatalomra került, kancellár lett.

Rossz nyelvek szerint időközben némi tengerentúli eredetű pénzmag is került a náci kasszájába. Nem volt más esély, mint ismét hagyni szárba szökkenni az ellenbirodalmat, kezdetben azzal, hogy a németek pénzügyileg függetleníteni tudják magukat. A Hjalmar Schacht által vezetett és a folyamatot irányító Reichsbank igazgatóságában azért a biztonság kedvéért tag volt a Federal Reserve Bank létrehozásában tevékeny Wartburg család egyik pénzügyekhez értő tagja is. A német ellenbirodalom pénzügyi megalapozásában élen járó Reichsbank azonban sokáig, egészen 1939-ig (a világháború kitöréséig) a főbirodalom ellenőrzése alatt maradt. A német állam ezekben az években gazdasági csodát produkált. Az 1932-es 50 milliárd birodalmi márkára becsült nemzeti jövedelem 1939-re 105 milliárdra nőtt, és a hatmillió korábbi munkanélküli is elhelyezkedett.

A nemzetközi politika a sikert Hitlernek tulajdonította, aki 1938-ban a *Time* magazinban az év embere lett. A Reichsbank zseniális elnökét, Schachtot a nürnbergi törvényszék csak tanúként idézte be, és elbocsátotta (1939-től már nem ő volt a gazdaság irányítója). A Reichsbank által alkalmazott pénzügyi modellel a márkát széles körben nemzetközileg is elfogadottá tették, és így megszabadultak a „külföldi hitelezők” nyomásától, miközben minden szükséges áruhoz (élelmiszerek, köolaj stb.) hozzájutottak márkáért. Nemhiába

a profit a modern kori kapitalizmus fő jelszava, mindenáron, akár nagyon kockázatosan is. (Hitlerről a múlt század húszas éveitől ugyanis tudni lehetett, hogy mire készül, mert leírta, és publikálta is.)

A „modern” pénz aranykorától a bukás árnyékáig

Ismert a II. világháború végkifejlete. A történelem szinte ismételte magát. A Harmadik Birodalom ugyanúgy belebukott az orosz kalandba, mint a 19. század legendás ellenbirodalom- és ellenvilágpénz-szervezője, Napóleon. A magánpénz-birodalom viszont 1913-tól biztos menedéket talált az Egyesült Államokban, és a gazdaállam is hatalmas befolyásra tett szert immár az egész világban, háborús győztesként megkerülhetetlen gazdasági és katonai nagyhatalom lett. Ennek megfelelően diktálta is a háború utáni nemzetközi pénzügyi együttműködés mikéntjét. Az 1944-ben az amerikai Bretton Woodsban megtartott és a nemzetközi pénzügyi együttműködésről döntő értekezleten a legfelső szövetséges Angliának annyi előnye volt, hogy még a tárgyalás előtt egy nappal olvashatta a pénzügyi diktátumot. A többieknek az ülés előtt adták oda az anyagot. A világnagyság angol közgazdász Keynes nemzetközi ellenőrzést és ilyen alapon működő multilaterális klíringet javasolt a bancor nevű pénznemmel. Javaslatát még tárgyalásba sem vették, minden előre eldöntött a pénzbirodalom igényei szerint. Nem kétséges, hogy mindenki az USA pénzére (hitelére és tőkéjére) volt rászorulva, a „győztes” európaiak ugyanúgy, mint a vesztes Németország és Japán is, tehát a teljes ún. fejlett nyugati közösség. Hiábavaló lett volna a heves ellenállás. Ezt a tervezet tükrözte is, amikor kimondta, hogy a világ pénze az amerikai dollár. Az aranyra beváltás csak és kizárólag külföldi központi bankoknak lehetséges, 35 dollár/uncia alapon. A tömeges beváltási igényektől egy darabig nem kellett tartani, hiszen mindenkinek a dollár kellett, ha a gazdaságát talpra kívánta állítani. Amikor az országok már kezdtek gazdaságilag megerősödni és dollárt felhalmozni, és az akkori francia elnökben, De Gaulle-ban felmerült az ötlet, hogy élne az alkalommal, és dollárt aranyra cserélné, szinte nyomban kitört a „legendás” ’68-asok lázadása, és mennie kellett (Cohn-Bendit az emblematisz ’68-as Párizs lángba borító közöl még hallhattuk is ordítozni az Európai Parlamentben pár éve Orbán Viktor felszólalása után). Igen, már a múlt század hetvenes éveire a világnak kezdett túl sok dollárja lenni. Ez megszülte az Amerikán kívüli dollárpiacot (eurodollárok). A pénzhatalom gyorsan tett is a dollárbőség ellen, nem is keveset. Az 1967-es fontleértékelés után 1971-ben a dollárt is leértékelték. (Ezen minden font- és dollártulajdonos szerte a világon rengeteget veszített.) Az arany ára is elszabadult, 35 dollárért nem lehetett venni, csak jóval száz felett. (Ma az arany ára 2000 dollár feletti.)

Röviddel utána a pénzek árfolyamai is szabadon mozgóvá váltak, ami a dollár magánpénznek eddig nem látott üzleti lehetőségeket nyitott meg. Az egyre halmozódó európai és japán dollárkészleteket azzal lehetett újra igazán eredményesen megcsapolni, hogy 1973-tól a nyersolaj (crude) árát nagymértékben több lépcsőben megemelték. (1972-ben 1 hordó olaj még csupán 2 dollárba került!) A pénzhatalom máig tartó szövetséget kötött az olajmonarchiákkal. Biztosabbnak látta, ha náluk pihen a sok dollár, mint ha poten-

ciális ellenlábas „szövetségeinél” marad. Állítólag egy konferencián, amikor európai résztvevők megkérdezték az amerikai pénzügyminisztert, hogy az övék-e ez a rossz dollár, ironikusan azt válaszolta, hogy igen, ez a mi dollárunk, de az önök problémája. (Ez valóban máig igaz is.) A kiprovokált válságos helyzet megoldására az akkoriban már Európában is szép számban honos amerikai bankok előzékenyen felajánlották szolgáltatáikat a magas energiaárak miatt erősen deficités európai országoknak, hogy deficitjeik finanszírozására az olajtermelőknél felhalmozott dollárokat hitelként közvetítik nekik az addigra terebélyes euró-dollár piacon.

A dollár magánpénz urainak a következő hatalmas lehetőséget a szovjet birodalom bukása és a csatlós államok demokratizálódása hozta el. Hatalmas piac nyílt meg a befektetéseknek, és ez rengeteg dollárt nyelt el. A privatizáció mellett a világpénz urainak szócsöve, az IMF a deregulációt ösztönözte, azaz hogy az új országcsoporthoz (és a régiekhez is) számoljanak fel egy sor pénzügyi ellenőrző szabályt, hogy a pénzek (gyakorlatban a világpénz dollár) teljesen szabadon mozoghassanak az országok között.

A Clinton-kormányzat nyolc éve alatt nagyot fejlődött a teljes pénzügyi szabadságon (dereguláció) alapuló ún. derivatív pénzügyi piac is. Ennek lényege, hogy bennfentes körök megbízható jegybanki információk birtokában minimális tőke leköltése mellett hatalmas profitokat söpörtek be, értelemszerűen a be nem avatottak kárára. Talán utólag nincs semmi meglepő abban, hogy a pénzügyi deregulációt szorgalmazó mind az öt amerikai pénzügyminiszter ugyanabból a világméretű, amerikai bázisú befektetési bankból (Goldman Sachs) került ki. A rendszeren sem az azt követő (ugyan republikánus) Bush nyolc éve alatt és Obama ugyancsak nyolc éve alatt sem történt lényeges változtatás. Mi több, a Bush család 2016-ban egyenesen kijelentette, hogy nem Trumpra, hanem Hillary Clintonra fog szavazni, ami messzemenő bizonyítéka a politikainak álcázott ellentét helyett a pártok feletti gazdasági érdekszövetségnek. Az ellenlábas Trumpnak ugyanúgy komoly gondjai akadtak a világpénzzel.

A „modern” világpénz agóniája

Mindeddig a dollár nevű magánpénzről beszéltünk, azt nevesítettük mint világpénzt. Illene az euróval is foglalkozni. Az európai közös pénz létrejötte egy precedens nélküli történet. Eredetileg a hat EU-alapító tagnak azt a szándékát tükrözte, hogy függetlenítsék magukat a dollárdominanciától. A luxemburgi Pierre Werner tervezete 1969-ben látott napvilágot. Eddigre már sok problémája volt a dollárnak, ami kedvezőtlenül érintette az európai országokat. Sorozatos kényszerű európai valutafelértékelésekre (főként német márka) került sor, az aranyhoz is kialakult a kettős ára. Ezekből a bajokból kívántak megszabadulni, amikor tíz éven belül létre kívánták hozni az európai pénzt, amire egy ütemtervet is felállítottak (1970–1980).

Szó sem volt európai közös államról, csupán a gazdaságpolitikák gondos összehangolásáról. A terv megvalósítása azonban nem haladt előre, a közös pénzről egy idő múlva szinte megfeledkeztek. A közös pénz ötlete az 1980-as évek végén került újra előtérbe. Hamarosan használni is kezdtek az országok közötti elszámolásokban egy mesterséges

egységet (ECU). Az 1990-es évektől a folyamat felgyorsult. Ekkor kevés szó esett már arról, hogy a közös pénz alá harmonizált gazdaságpolitikák is kellenek, különben baj lesz (amint lett is). Hirtelen nagyon sürgős lett az ügy. Az aggályokat félretették. Már nem számítottak a potenciálisan majd eurót használó országok aggasztó strukturális problémái, a tartósan deficités fizetési mérleg, a hazai tetemes költségvetési hiányok. Valami miatt valakiknek az volt az érdeke, hogy minden érintettet hamar be kell söpörni. Olaszország és Görögország sem akkor, sem azóta nem felelt meg a deklarált belépési követelményeknek, és más déli államoknál is volt gond bőven. Fellelhetők voltak nagy amerikai bankok segítségével elvégzett, a bevezetést megelőző úgynevezett *window dressing* műveletek nyomai is. E műveletek lényege, hogy segítségükkel a figyelt dátumra kedvező színben tűnjenek fel bizonyos pénzügyi mutatók, nem számít, hogy azután nem sokkal még kedvezőtlenebb lesz a helyzet. (Gyurcsánytól is elhangzott ilyesmi, amikor 2006-ban trükkök százairól beszélt, amelyekről nem is érdemes tudni.)

Az eurót 1999-ben bevezették számlák közötti fizetésekre, és 2002-ben már a bankjegyek is megjelentek. A laikus közvéleménynek az volt a véleménye, hogy Európának végre saját független pénze van, ahogy azt az 1970-es években megálmodták. Hivatalosan senki nem tette fel a kérdést, hogy akkor ki is gyakorolja a felügyeletet az euró felett, lévén az unió nem állam, noha az Európai Központi Bank az érintett országok közös társasága (korábban jegybankok mindig állami akarattal és felügyelettel jöttek létre). Igaz, az Egyesült Államokban is csak a 2008-as pénzügyi válság kapcsán derült ki kongresszusi meghallgatások és képviselői kérdések alapján, hogy a Kongresszusnak nincs is hatásköre a Federal Reserve felett, mert az magáncégek konglomerátuma. A mindenkori elnök kinevezésénél is csak annyi joga van az aktuális amerikai elnöknek, hogy a szervezet által elé tett névsorból választhat.

Az Európai Központi Bank tehát a Fedhez hasonlóan konkrét állami felügyelet nélkül szörföl a pénzügyi vizeken. (Eddig nem is sikerült még a Fed könyveinek auditálása sem, bármennyire erőlködtek is bizonyos parlamenti és szenátusi körök.) Arra is fény derült, hogy valójában mennyi az Európai Központi Bank önálló lehetősége válságos időkben. Erre bizonyítékkul éppen az 2008–2009-es nagy pénzügyi válság szolgált, és a valós helyzetről amerikai kongresszusi meghallgatások rántották le a leplet. Történt ugyanis, hogy a Fed több európai székhelyű bajba jutott nagybanknak juttatott ezermilliárd dolláros összegekben dollárt, mert ezt nem kaphatták meg az Európai Központi Banktól. Kongresszusi képviselők kérdésére, hogy a Fed illetékesei adjanak hiteles választ ezeknek a pénzeknek a természetéről, nem érkezett válasz, noha elismerték, hogy a dollár az Egyesült Államok pénzneme, és a kérdezőknek mint képviselőknek joguk van bármit kérdezni. A Fed-tisztviselőknek pedig joguk van a válaszokat megtagadni, azzal érvelve, hogy őket erre a törvény hatalmazza fel a bank függetlenségére hivatkozva. (A függetlenségbe beletartozik, hogy a Fed nem köteles senkinek sem számot adni a műveleteiről.)

A helyzetről az jut az eszembe, amikor Kissinger, a volt külügyminiszter kijelentette, hogy Európával kapcsolatos nagy probléma esetén tanácstalan, hogy kit hívjon fel Európában. A 2008–2009-es válságban ez világossá vált. A Federal Reserve elnökének kellett az Európai Központi Bank elnökét felhívni, hogy a bankokba tömött hatalmas mennyiségű dollárt, amit odaátról küldtek, váltsa át euróra, hiszen neki nem volt jogosít-

ványa arra, hogy ezermilliárdokat tömjön összeomlóban lévő bankokba. A 2008–2009-es válság további nagy tanulságokkal is járt. Vajon hányszor is hallottuk akár hazai nagyjainktól, hogy halálos vétek, ha a központi bankok államkötvényeket vásárolnak, mert ez a prudens pénzügyi szabályok súlyos megsértése? (Surányi György volt MNB-elnök évekig házalt ezzel.)

2008-ban azonban éppen a Fed kezdett hatalmas összegekben állampapírok vásárlásába. Példáját Mario Draghi ECB-bankelnök alatt már az Európai Központi Bank is nagy volumenben követte. E milliárdok nélkül egyes déli EU-tagországok már régen csődbe mentek volna. Az euró történetét azzal érdemes befejezni, hogy bár formailag külön pénznemről van szó, de szuverén működési önállóságról egyáltalán nem beszélhetünk. A világpénz ugyanis két, egyetlen államhatalomnak sem alárendelt pénznem, úgy működik, mint az emberi tüdő, ami két lebenyből áll, és az egyik károsodása a másikat is súlyosan érinti. A tüdő eurólebenye sincs államhatalomnak alárendelve, de a másik lebeny nélkül nem életképes, válságos helyzetben képtelen helytállni. Ráadásul most a fő lebeny is bajt szimatol. Erősen meggyúlt a baja az állammal, nevezetesen a regnáló elnökkel.

A pandémia előtt Trump kijelentette, hogy az amerikai gazdaság jól van, az egyedüli ellenség a Fed. („The only enemy is the Fed.”) Szóval nem is ellenfél, hanem egyenesen ellenség. Joggal tartva attól, hogy Trump újraválasztásának vannak esélyei, minden ellenkező közvélemény-kutatói vélemény ellenére a pénzvilág urai az európai lebeny iránt tanúsítanak élénk érdeklődést. Amerikában 1913-ban az történt, hogy magánbankként ültették a Fedet az államok nyakára, Európában először a levegőben lógó, de a Fedből irányított bankot kreáltak, és ennek segítségével kívánnak európai egyesült államokat megalkotni. Nem véletlen, hogy fellendült az európai egyesült államok iránti vágyuk. Már is ezt mantrázza egy hangos „civil” csapat, nálunk pedig a hazai balliberális politikai osztagok. A természetes korlátaitól (aranyfék) végleg megszabadított és nemzetközi (kormányközi) ellenőrzés alá soha sem került magánpénz urai féktelen mohóságukban minden józan mértéket elvesztettek. Készültek lenyelni az egész világot, de legalábbis a világ gazdaság minden stratégiai pontját. Ebben a törekvésükben eredménnyel jártak, hiszen a világ legnagyobb bankjait, cégeit ők tulajdonolják átláthatatlan tulajdonosi hálózatokon keresztül. Adót jórészt sehol nem fizetnek, üzemeltetik az adóparadicsomokat. Befolyásuk alá rendelték pártokat, képviselőket, nemzetközi szervezeteket.

Az évszázadokig titkos társaságként működő szabadkőművesek ma „civil” társaságokká (NGO-k) alakultak. Nem szükséges a rejtettség, hiszen nem kell a törvényektől félni, már be vannak érzékenyítve. Gyors nemzetközi terjeszkedésüket eddig minden esetben a gazdaállam szervezetei segítették, hiszen sikeresen építették be ezek költségvetését az amerikai nemzeti költségvetésbe (hadsereg, haditengerészet, CIA). Miért is van szüksége az USA-nak a világ messze legnagyobb hadi költségvetésére, amikor területét fennállása óta senki nem támadta? Ez honvédelem, vagy inkább expanziós erő? Ezzel megalapozták azonban a gazdaállam pénzügyi ellehetetlenülését. Az amerikai szövetségi állam, és a tagállamok is nyakig ülnek az adósságokban. (Egyedül a szövetségi állam adóssága a GDP 110%-a feletti.) Ráadásul már nem számíthatnak a külföldiekre sem mint hálás befektetők. Jórészt elmúlt az a világ, amikor az amerikai kincstárt mindenki

gyanún felül álló biztos adósnak hitte. A pénzurak – bár lenne rá hajlamuk – nem merik emelni a kamatot, hiszen ezzel felgyorsítják a gazdaállam ellehetetlenülését, és világméretű csődöket is indítanak, tekintettel arra, hogy a világgazdaság illusztris szereplői adósságának döntő hányada is dollárban van.

Kína mint az amerikai dollár korábbi szorgalmas felhalmozója nem kívánja a semmiért (0% körüli hozamért) tovább vásárolni az amerikai államkötvényeket csupán azok hitelminősítők által „AAA”-ra polírozott hírnevéért. Ehelyett világszerte terjeszkedéséhez épít dollárkészletei felhasználásával infrastruktúrát. Építi a selyemútprojektjeit, Afrikában létesít hídfeállításokat stb. Eközben a regnáló elnök fő célja, hogy az agonizáló pénzbizottság ledőlő bástyái alól sikeresen mentse ki az amerikai nemzetállamot. Próbálkozására a novemberi választás adhat pozitív választ. Másfajta dollárkerülő pénzügyi megoldások is vannak. Terjedőfélben van az egyéb nemzeti valutákban történő kereskedelmi elszámolás, utat törnek a szintén kontroll nélküli virtuális pénzek. A nemzetközi kereskedelem növelésének túlságos hajszolása sem divat már. Baj esetén egyszerűen megszakadnak a termékláncok, amint ezt éppen napjainkban tapasztaljuk. Mindazok, akik korábban huszáros bravúrral akartak megszabadulni a dollártól, mind rosszul jártak, gondoljunk egyes nyersolaj-termelő országok vezetőire (Kadhafi, Szaddám).

Szinte törvényszerű, hogy a korábbi pénzáru, az arany fénykorát éli, tartós 2000 dollár/uncia árával. Több állam is erős felhalmozásba kezd. A Horthy-rendszerből hátrahagyott 65 tonnás készletet – bár a papírpénzimádó hajdani jegybankelnök rekordalacsony áron értékesítette – nemrég sikerült még a nagy áremelés előtt 30 tonnára tornászni.

Pénzmosó nemzetközi gigabankok

2020-ban hajszalér-vékonyosságú híradás érkezett: a nemzetközi bankvilág állócsillagai közül ötöt nagyarányú pénzmosáson értek tetten. A vezető nemzetközi pénzügyi lapok erről nagyon röviden, apróhirdetés méretű írásokban adtak tudósítást, a politikai lap-óriások kihagyták a hírt, míg a kevésbé elérhető – nem fősodorbeli – oldalak egy kissé részletesebb tudósításokat jelentettek meg. Az európai sajtó mellett úgy száguldott el a hír, mint augusztusban a Föld mellett az üstökösök, azzal a különbséggel, hogy azok is nagyon gyorsak, ámde jól láthatók egy kis ideig.

A hír szerint – eddig nincs cáfolat – öt nagy nemzetközi, szinte mindenhol jelen lévő pénzintézet (Deutsche Bank, J. P. Morgan, Bank of New York Mellon, HSBC és Standard and Chartered) érintett az ügyben (újabbán a Danske Bank is szóba került). Közülük a legkisebbnek is több mint ötször akkora a mérlege, mint hazánk éves nemzeti jövedelme, hatalmas értékek folynak át a számláikon. Pontos részleteket mellőző, de ezermilliárd dolláros tételű, átmosott pénzek említéséről van szó. A hírnek alapjaiban kellett volna felforgatnia és megrengetnie a nemzetközi közvéleményt, azonnali akcióba lendíteni a bankfelügyeletet, hiszen rávilágít a tényre, hogy az, amit a nemzetközi szabad (ma már inkább észszerű szabályoktól mentes) piacgazdaságról, annak átlátható működéséről, a banki törvénytisztelő működésről hivatalosan évtizedek óta szajkóznak, az nem más, mint porhintés. A nemzetközi pénzforgalom, és ezért a nemzetközi gazdasági kapcsolatok

sem a meghirdetett transzparenciaszabályok szerint működnek – éppen ellenkezőleg, azok tudatos rendszerszintű megkerülésével. A szabálykerülésből jut bőven, ám nem mindenkinek. Tudjuk, hogy a sajtó sem az, aminek mondják, az újság valódi hírt ritkán hoz, gyakrabban hamisít, és főként elhallgat. Tisztelet a kimerítő felvilágosításért a könyve megjelenése után hirtelen meghalt Udo Ulfkotténak és könyvének a hazug sajtóról és a megvásárolt újságírókról!¹

Ideje, hogy ezt a hajszálérként érkező hírecskét részleteiben ízlelgessük. Mindenekelőtt tisztázni kell, hogy mi is a pénzmosás lényege. Rövid definíció szerint illegális módon keletkezett jövedelmek (bevételek) jogtiszta jövedelemmé (bevételé) történő átváltoztatása. A jelenségnek az a lényege, hogy a legtöbb ország polgári törvényei és legtöbb esetben a büntető törvénykönyvei is büntetik az ilyen pénzek tulajdonlását. Az ezermilliárd dolláros megjegyzés pedig arra utal, hogy a világban bizony bőven keletkeznek ilyen bevételek, jövedelmek, és arra is, hogy ezek jogi megtisztításában a világ legnagyobb pénzintézetei nagyon is aktívak. A politikailag korrektnek titulált piacgazdasági szabályrendszert ezek a pénzintézetek nagy volumenben és tartósan játsszák ki. Amiatt, hogy ezek a nagy pénzintézetek minden pénzügyileg releváns helyen (házánkban is) tevékenyek, ezek működésének megértése nélkül a mai „modern” piacgazdaságról csak bárgyú tévképzeteink lehetnek. A tény, hogy magas szintű jogi és közgazdasági képzőhelyeken ezekről az ügyekről sem írásban, de még szóban, előadásokon semmi hivatalosan el nem hangozhat, azt sugallja, hogy a pénzmosásban érdekeltnek ahhoz is van mindenütt elegendő befolyásuk, hogy ez elé hatékony akadályt gördítsenek.

Vegyük az említett bankmonstrumok közül a Németországban bejegyzett Deutsche Bank esetét, amelyet személyesen is, korábbi szakmai pályafutásom miatt sokkal jobban ismerek, mint a többi bankot. A bank egyidős a modern Németországgal: 1870-ben alapították a császársággá avanszált, egyre erősödő német gazdaság pénzügyeinek kiszolgálására, elsősorban a külpiaci erősödést szem előtt tartva. Alapító tulajdonos részvényesei is egy szálig ebben voltak érdekelték. A háborús időkben (1870–1945 között) sok viszontagságon ment át a pénzintézet, a II. világháború után még tíz részre is darabolták. Kijelenthető azonban, hogy eredeti küldetését egészen az 1990-es évekig megtartotta banki és ipari partnereivel egyetemben. Az 1980-as évek közepétől azonban voltak, akik ezt már nem nézték jó szemmel, annyira, hogy a partner Dresdner Bank elnöke és az „utolsó rendszerető mohikán” Deutsche-főnök (Herrhausen) is életükkel fizettek makacsságukért. A hajdanában megkérdőjelezhetetlen német bankhármastól már csak a romjai láthatók, pontosabban a Dresdner Bank már nem is létezik, a Commerzbank piaci értékét a magyar OTP-é alatt jegyzik, noha üzleti volumenüket össze sem lehet hasonlítani. Ami a Deutsche Bankot illeti, egyik botrányból a másikba csúszik, veszteséget veszteségre halmoz, régi ismerői rá sem ismernének, ha nem lenne a frankfurti tornyára kiírva a bank neve. Vajon mi terelte a bankot a lejtőre, ahol nem sok esély van a megkapaszkodásra?

¹ Udo Ulfkotte: *Népnevelők. Akik miatt Németország utat tévesztett*. Ford. Filep Éva Zsuzsanna, Farkasfalvi Orsolya, Szakács Sandra. Budapest, Püski, 2017.

Az egyszerű válasz az, hogy ez a bank és a többi is a globalizáció áldozata lett. Ez a kijelentés bővebb kifejtést igényel. A globalizációnak a kaput a teljes pénzügyi liberalizáció nyitotta ki, amely washingtoni konszenzus néven vonult be a köztudatba. A német csúcsbankárok, bár többen későn a fizikai túléléshez, de felismerték az idők szavát, és teret engedtek bankjaikban is a mára fékevesztett liberalizációnak. Ez főként abban nyilvánult meg, hogy mára radikálisan megváltozott a bankok (a Deutsche különösen) részvényesi struktúrája. A régi hagyományos német tulajdonú cégek és a német kiskészvényesi közönség helyett mára a bank tulajdonosai között a külföldiek dominálnak. Jelentős részvénycsomagja (három–öt százalék) pedig adóparadicsomokba bejegyzett, homályos tulajdonosi háttérű cégeknek van, amelyek még nehezen sem kérhetők számon (a minta hasonlít az EU működését befolyásolókra, bár ők nem is részvényesei, ámde tippadói az EU-nak). A részvényesek delegálják az igazgatóságot és a felügyelőbizottságot is. Ehhez elég, ha tizenöt–húsz százalék összefog, mert a kiskészvényes nem jár közgyűlésre, és nem is szavaz, ez a gyakorlat. Ő a részvényárak mozgását figyeli, és ezen szeretne keresni. Ezeknek az adóparadicsomi fő részvényeseknek pedig nem az a fő üzlet, hogy a részvényeik után osztalékot kapjanak, vagy emelkedjenek az árfolyamok, hanem az, hogy legyen egy bankjuk, ahol elvégzik könnyen jött, de nem jogtisztá pénzeik mosogatását. Nekik nem klasszikus bankra, hanem működőképes, nagy pénzmosodára van szükségük. Őket az se nagyon izgatja, ha a bank bedől, hiszen csak részvényeik értéke csökken vagy szűnik meg. Ez a veszély is azonban csak elméleti. Mi is van a bank bejáratára írva? Deutsche Bank, azaz Német Bank. Egy bedőlés kinek lenne tehát nagy baj, hát semmiképpen nem nekik, hanem a szövetségi köztársaságnak, akár tudni akar erről, akár nem Angela Merkel vagy a pénzügyminisztere, Olaf Scholz. (A Danske név is a dánokra utal.) Valószínű, hogy erről ők is és a dán nagyfőnökök is tudnak, csak éppen erről politikailag nem nagyon korrekt beszélni.

A Deutsche Bank esete azért is iskolapéldája a nemzetközi bankokkal kapcsolatos szédelgésnek, mert nem célszerű megfélekezni a nem túl távoli esetről a 2008–2009-es nemzetközi pénzügyi válság kapcsán. Történt ugyanis, hogy a bank akkor is mélyen a víz alá került holmi AAA-nak minősített ingatlanhitelek miatt, és fennállt a bukás veszélye. Az Európai Központi Bank akkori elnöke nem nyitotta meg az európénzcsapot, hogy a Deutsche és más bankokat kihúzza a csávából. Hirtelen megtette ezt az Egyesült Államok máig magántulajdonban lévő központi bankrendszere, a Federal Reserve. A hírek szerint a Deutsche Banknak s más érintett és bajban levő európai székhelyű bankoknak ezermilliárdos nagyságrendben utalt máig tisztázatlan jogállású dollárösszegeket. Talán még ma is elérhetőek azok a videók, amelyek a Federal Reserve-tisztviselők ezekről az ügyekről szóló kongresszusi meghallgatásán készültek. Egyes szenátorok és képviselők arról érdeklődtek, hogy az amerikai jegybank utalt-e, és ha igen, mekkora összegeket külföldi bankoknak és milyen címeken. Válaszokat ebben a sorrendben nem kaptak. A kérdésre, hogy a Federal Reserve az Egyesült Államok jegybankja-e, és ők, a kérdezők a törvényhozást alkotják-e, a Fed-bankárok igennel feleltek, de arra, hogy joguk van-e mindezt tudni, nem volt a válasz, rögtön kiegészítve ezt azzal, hogy műveleteik titkosságát nekik a törvény teszi lehetővé, ami sajnos 1913 óta maga a rögválóság.

Ezek után összegezhetők a „modern” világgazdaság valóságos működési paraméterei. Hetvenöt éve, 1945 óta egy magánpénz (egyben az Egyesült Államok hivatalos pénzneme) tölti be a világpénzfunkciókat. Kibocsátásába és megszüntetésébe sem nemzeti, sem nemzetközi testületeknek nincs beleszólásuk. Ha a piaci szereplők közül egyeseket csőd fenyeget, ez a magánbank dönti el, hogy kinek segít és kinek nem. Aligha feltételezhető, hogy a kisegítettek (mint 2008-ban a Deutsche Bank és többen mások) valamilyen módon nem kapcsolódnak a Federal Reserve, de még inkább az ő részvényesei érdekkörébe akár közvetlen tulajdonosi, akár közvetett módon. Bevett szokás ugyanis, hogy aki megteheti (jelen esetben a magántulajdonú Federal Reserve), saját érdekeltségi köreit menti, míg másokat az út szélén hagy. Az út szélén hagyottak ugyanis olcsó felvásárlási prédává válnak, illetve ha útban vannak, felszámolásra kerülnek. Időnként azonban a prédák is fellázadnak, főként ha azok országok, és üldözőbe veszik az így keletkezett pénzeket. Nagy az igény a mosodákra, van is belőlük szép számmal, és nagyüzemi méretekben működnek.

Összegzés

A nemzetközi pénz (dollár és a kapcsolt euró együtt) agóniahelyzetében mindent érdemes megtenni, hogy lehetőség szerint megőrizzük a gazdaság pénzügyi – (fizetési mérleg, költségvetés) – egyensúlyát, a világpénzekből csak a szükséges operatív készleteket halmozzuk fel. Egy esetleges eurózóna-széthullás esetén ma még nem belátható, hogy a megszünt eurókért kitől és hogyan járna a kompenzáció, ha egyáltalán lesz ilyesmi.

Soha ne feledjük a hajdani Rothschild mondását: Kit érdekel, hogy ki Anglia királya és miniszterelnöke, ha mi irányítjuk a pénzforgalmat? Erről szól ma a Federal Reserve hitvallása is, ami pedig törvény. No, ezek után jó kérdés: miként is működik a szuverenitás, ki, illetve kik a szuverének a világban?

Felhasznált irodalom

Ulfkotte, Udo: *Népnevelők*. Akik miatt Németország utat tévesztett. Ford. Filep Éva Zsuzsanna, Farkasfalvi Orsolya, Szakács Sandra. Budapest, Püski, 2017.

Ajánlott irodalom

Ulfkotte, Udo: *Megvásárolt újságírók*. Ford. Csipke Tamás, Rimaszombati Andrea, Paulinusz Viktória. Budapest, Patmos Records, 2015.

Ulfkotte, Udo – Stefan Schubert: *Határtalan bűnözés. Amit a politika és a tömegmédiá a migránsok bűncselekményeiről elhallgat előlünk*. Budapest, Pesti Srácok.hu – GerillaPress, 2018.